

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ

У статті розкрито рушійні сили, мотиви, риси злиття і поглинання в банківському секторі, та проаналізовано обсяги злиття і поглинання за останні роки у США, Європейському Союзі й Україні.

Банківський бізнес нині є високодинамічною діяльністю, де використовуються всі останні й новітні технології, в тому числі й міжнародних фінансових операцій. Він постійно перебуває в центрі уваги практиків, фахівців, вчених різних країн світу.

Слід відзначити, що у 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. у структурі міжнародних економічних відносин тривало відносно збільшення частки міжнародних послуг і операцій банківських і фінансових установ, інститутів, розвивалися міжнародні валютно-кредитні ринки і ринки цінних паперів. В останні роки кількісне збільшення різноманітних параметрів банківської системи різних країн світу супроводжувалося глибокими якісними змінами внутрішніх взаємозв'язків у цій сфері.

Процес інтернаціоналізації кредитно-фінансової інфраструктури призвів до виникнення банківських синдикатів. Групи великих банків різних країн почали створювати стійкі консорціуми для надання середньо- і довгострокових позик. Наступний крок на шляху до тіснішої інтеграції національних кредитно-банківських структур – це утворення міжнародних асоціацій найбільших банків з метою спільного забезпечення своїх клієнтів усіма видами банківських послуг.

Банківський сектор економіки протягом останніх двох десятиліть відчутно змінився під впливом: (1) глобалізації фінансових ринків, консолідації фінансового сектору, що знаходить відображення у зменшенні кількості фінансових установ, тобто розширенні сфери бізнесу банків; (2) інтернаціоналізації бізнесу і диверсифікації продуктового ряду, включаючи урізноманітнення банками небанківських продуктів і послуг, що надаються банками.

Міжнародний банківський бізнес нині характеризується переорієнтацією діяльності банків із фінансових посередників на активних учасників міжнародних фінансових операцій.

Вплинула на розвиток міжнародної банківської діяльності тенденція злиття і поглинання. За кордоном «злиття» і «поглинання» не мають чіт-

кого розмежування. Навіть англійські аналоги розглянутих понять мають неоднозначне тлумачення: merger – поглинання (шляхом придбання цінних паперів або основного капіталу), злиття компаній; acquisition – придбання (акцій), злиття компаній; merger and acquisition (M&A) – злиття і поглинання компаній. Відповідно до загальноприйнятих підходів під M&A розуміємо будь-яке об'єднання господарюючих суб'єктів, у результаті якого виникає єдина економічна одиниця із двох або більше раніше існуючих структур.

Слід зазначити, що досить активно розвивається цей процес у фінансово-банківській сфері. Однією з причин укрупнення фінансових структур у банківській сфері є можливість зменшення страхових резервів ліквідності, необхідних для стійкої діяльності фінансової структури. Відомий англійський економіст Ф. Еджуорт (F. Edgeworth), спираючись на статистичний закон великих чисел, звернув на це увагу ще в ХІХ ст. Тому ступінь концентрації банківського капіталу вважається одним із головних показників, за допомогою якого характеризують «здоров'я» фінансової системи будь-якої країни, і тенденція до утворення усе значніших банківських структур за рахунок скорочення кількості дрібних, відзначається в усьому світі.

Рушійними силами злиття і поглинання в банківському секторі виступає внутрішня консолідація, а також експансія іноземних банків. Внутрішні злиття й поглинання зумовлені реорганізацією банківських груп.

Основними мотивами злиття і поглинання в банківській сфері є [1]:

- прагнення отримати в результаті злиття і поглинання синергетичний ефект, тобто взаємодоповнювальна дія активів двох або більше інститутів, сукупний результат якого перевищує сумарний результат структур, що працюють на ринку окремо. Виникнення синергетичного ефекту обумовлюється економією масштабу, комбінуванням взаємодоповнюючих ресурсів, економією грошових коштів за рахунок зниження трансакційних витрат; по-

- силенням позицій на ринку, економією на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки;
- прагнення підвищити якість та ефективність управління. Здебільшого поглинаються менш ефективні банки, а також такі, де гірше здійснюється управління власною діяльністю;
 - податкові мотиви. Банк, що поглинається може мати істотні податкові пільги, які повністю не використовувалися через певні причини;
 - диверсифікація бізнесу в розрізі стабілізації потоків грошових коштів і зниження ризику. Щодо банківського бізнесу, то слід зазначити, що процентні доходи мають певну циклічність, тому придбання спеціалізованої фінансової установи, основним джерелом доходу якої є комісія, може мати певний позитивний вплив на тренд доходності «кредитного» банку;
 - можливість використання надлишкових ресурсів. Якщо банківська структура має великі фінансові ресурси, але обмежені можливості для їх розміщення, то вона може становити певний інтерес як об'єкт поглинання для потужнішого банку, що оперує як в національних, так і в міжнародних масштабах;
 - різниця між ринковою ціною компанії і вартості її заміщення. Як показує практика, значно дешевше купити регіональний банк і перетворити його на філію, ніж відкрити філію;
 - купівля банківського інституту для подальшого продажу, а іноді й продажу по частинах (assest-stripping). Як правило, на практиці, така купівля здійснюється за рахунок найвищої ліквідаційної вартості банку порівняно з ринковою;
 - особисті мотиви менеджменту виникають тоді, коли мотивація вищого менеджменту найбільш тісно пов'язана з масштабами, ніж з результатами діяльності банку. Зазвичай великим банком керувати завжди важче, ніж меншим, й тоді виникає питання щодо «компенсації за складність в управлінні».

M&A в банківській сфері розвинених країн світу зумовлена ще й особливостями конкурентної боротьби на ринку, яка має певні риси:

- 1) загострюється конкурентна боротьба на ринку фінансових послуг. Помітним є взаємозв'язок не тільки з економікою, а й політикою. Таким чином міжнародна банківська конкуренція безпосередньо пов'язана з міжнародною політикою, внутрішньою та зовнішньою політикою окремої країни;
- 2) виражений соціальний характер. Підвищується соціальна значимість конкуренції на ринку банківських послуг;
- 3) участь у фінансово-промислових групах;

- 4) регулюючий вплив держави. Конкуренція хоча й здійснюється в умовах твердого регулювання, але банки перебувають в умовах пошуку нових форм організації бізнесу.

Такою формою є злиття і поглинання, і не тільки в межах своєї країни, а й на ринках інших країн світу. Дослідження, проведене консалтинговою компанією KPMG, показало, що на практиці мотив освоєння нових географічних ринків має найбільшу питому вагу серед усіх інших мотивів.

Так, у Західній Європі фінансові структури прагнуть вирішити дві проблеми: захистити вітчизняний ринок від іноземного конкурента і водночас зайняти провідне місце на євrorинку, який поки що залишається сегментованим внаслідок збереження різниці у національному регулюванні їх діяльності.

У 2007–2008 рр. лідером за обсягами злиття та поглинання M&A у банківському секторі була Європа. Обсяг M&A 2007 р. у фінансовому секторі становив 900 млрд євро, у Сполучених Штатах спостерігається уповільнення, і 2007 р. обсяг M&A становив 720 млрд дол. Світовими лідерами злиттів і поглинань, за даними агентства Dealogic, є Goldman Sachs (у 2007 р. отримав 1,2 млрд дол.), Morgan Stanley (1,02 млрд дол.), UBS (864 млн дол.) [2]. Приклад злиття та поглинань є продаж голландського банку ABN Armo британському банку Barclays за 97 млрд дол.; продаж італійського банку Capitalia італійській UniCredit Group за 29,5 млрд дол.; продаж японської брокерської компанії Nikko Cordial американському Citibank за 7,7 млрд дол.; продаж американської фінансової компанії AG Edwards американському банку Wachovia Corp за 7 млрд дол.

2008 рік характеризується уповільненням темпів M&A як у Європейському Союзі (870 млрд євро), так й у США (600 млрд дол.). Прогнозні дані аналітиків на 2009 рік такі: в ЄС аналітики прогнозують загальний обсяг європейських злиттів і поглинань на рівні 930 млрд євро; у США, за рахунок зниження у 2008 р. активності ринку, пов'язане з фінансово-економічною кризою, 2009 р. буде роком зростання обсягів угод зі злиття і поглинання на рівні 670 млрд дол.

Злиття великих корпорацій здебільшого мають трансграничний характер і впливають на зростання концентрації власності і активів у фінансово-кредитному секторі. Це пояснюється насамперед тим, що злиття і поглинання є найбільш швидким способом придбання конкурентоспроможних активів і кваліфікованих кадрів. Наприклад, японські банки «Industrial Bank of Japan», «Fuji Bank» і «Dai-TchiKangyo Bank» у серпні 2008 р. оголосили про плани щодо створення до 2010 р. гігантського банку, що не має

аналогів за величиною активів (близько 1,2 трлн дол.) не тільки у Японії, й за її межами. У 2004 р. J. P. Morgan Chase & Co. (США) придбав Bank One (США), обсяг активів їх становив близько 1,1 трлн дол. [3]. У 2008 р. італійський «UniCredit» придбав контрольний пакет акцій найбільшого приватизованого польського банку «Pekao Bank» також за 1,1 трлн дол.

Що стосується України, то слід зазначити, що на український ринок фінансових злиттів і поглинань припадає близько 4 % світових. Кількість угод не перевищує чотирьох десятків. Обсяг злиттів і поглинань за перше півріччя 2007 р. в банківській сфері становив 3–3,5 млрд дол., а до кінця 2007 року обсяг залучених коштів становив близько 5–5,5 млрд дол. [4,5]. Фахівці вважають, що зростання кількості угод можливий за рахунок збільшення нерезидентами питомої ваги у вже придбаних банків, або купівлі невеликих фінансових установ. Для інвесторів найбільш привабливими є невеликі банки, з прозорою історією, активами, структурою і бізнес-процесами. Нині 32 вітчизняні банки перебувають під контролем іноземних банків.

1. www.cfin.ru
2. www.bin.com.ua
3. www.finansmag.ru

Так, на українському ринку сьогодні присутні такі відомі банки розвинених країн, як італійський «UniCredit Group», шведський «Swedbank», французький «Societe Generale», австрійський «OTP Bank» та ін. [6].

Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що сучасні тенденції розвитку міжнародного банківського бізнесу дозволяють акцентувати увагу на кількісних і якісних характеристиках. Кількісні особливості сучасного міжнародного банківського бізнесу мають прояв у: (1) величезних масштабах і темпах міжнародного банківського ринку, що зростає; (2) постійному збільшенні кількості банків, які обслуговують міжнародні операції; (3) диверсифікації діяльності міжнародних банків; (4) зростанні обсягів міжнародних операцій в загальній діяльності банків.

Якісні характеристики мають прояв у: (1) проникненні банківських структур в усі сфери економіки – «банкоризації»; (2) формуванні багатofункціональних, диверсифікованих структур, фінансових конгломератів, супермаркетів «фінансових послуг», банків-гігантів, які надають і виконують різноманітні операції.

4. www.bankmergers.ru
5. www.bin.com.ua
6. www.bank.gov.ua

S. I. Tkalenko

DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL BANK BUSINESS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION: MERGE AND ACQUISITION

In article moving forces, motives are shown, characteristic features of merges and acquisition in bank sector reveal; volumes of merges and acquisition for last in the USA, the European Union and in Ukraine are analyzed year.